

Erlend Skarsaunejournalist
erlend.skarsaune@aftenbladet.no**Finn E. Våga**journalist
finn.vaaga@aftenbladet.no

Han ligger her for å dø. Nå kan det ikke vare lenge. Den gamle oljearbeideren lar seg ikke fornye. Han vet hva som kommer, hva som snart er slutt. Vi skal alle dø, men Tor Leif Langhelle vet at for ham er det ikke lenge til.

Så det begynner å haste. Han står opp.

Han triller bort, gjennom gangen i huset han har bygget selv, kjører rullestolen gjennom kjøkkenet, bort til pulten, roter rundt i en skuff. Han smiler fornøyd. En gammel notatbok. En historie som ikke kan vente.

Han tilhører en gruppe norske oljearbeidere som lenge har kjempet for rettferdighet og oppreisning. De mener arbeidet på Ekofisk-feltet har gjort dem syke. De var helt avgjørende for det som siden er blitt kalt oljeeventyret, men for mange at dem ble omkostningene store.

De forteller en annen versjon av norsk oljehistorie enn de som vil dominere når over 60.000 besøkende neste uke kommer til Stavanger for å være med på oljemessa ONS.

Han tenner røyken. For Tor Leif Langhelle er det for sent, men han vil gjerne bidra for å hjelpe andre.

Bilder av barnebarn på veggen til høyre.

Snart er det slutt, men endelig kan han begynne å fortelle.

– Jeg er ikke redd for å dø. Jeg har hatt et godt liv. Jeg hadde håpet jeg skulle holde ut til saken var vunnet, til vi hadde fått tatt dem.

Et drag av røyken. Han lever litt ennå.

– Vi skal vinne denne saken. Selv om vi har tapt livet. For meg er det for sent, selv om jeg har lyst til å være med når Conoco Phillips må bøye nakken. Men dette handler ikke om hevn. Jeg håper bare min innsats kan være til hjelp for de som kommer etter meg.

Steike galt

På Ekofisk-feltet var Tor Leif Langhelle riggmekaniker. Han ledet et lag som reiste rundt på de ulike plattformene på området, hvor de jobbet direkte på rørledningene som førte oljen og gassen opp fra undergrunnen.

– Etter hvert merket jeg at noe var galt. Noe var steike galt. Jeg var sjef, men klarte ikke å konsentrere meg. Jeg datt ut. Jeg skjønte at dette ikke gikk mer og oppsøkte lege.

Det endte med at han ble satt til 15 prosent yrkesskadet og fikk erstatning. Men Langhelle mener at han aldri skulle godtatt den. Skadene var mer omfattende, mener han.

– Jeg fikk påvist hjerneskade (løsemiddelskade, såkalt toksisk encefalopati, red. anm.). Nå har jeg den vanlige kreften oljearbeidere har - prostata. Jeg skulle vært død for lenge siden. De har sluttet å behandle meg.

Langhelle forteller om direkte kontakt med råolje, kreftfremkallende benzengass og kvikksølv.

– Phillips (nå Conoco Phillips, red. anm.) utsatte oss daglig for fare. Sikkerhetssystemene ble koblet ut, fordi vi da slapp å stenge plattformen ned.

Noen ganger snubler han i sin egen historie, klarer ikke huske hvor han er eller hvor han skal, gjentar seg selv, en runddans hvor han noen ganger ender med feil partner.

Men nå virker han å ha kontroll på stegene.

– Så var det et triks med fyrstikker.

Råtné egg

I Dagbladets rundt ti år gamle artikkelserie «Oljemarerittet» ble det avdekket en rekke kritiske forhold som særlig rammet norske oljepionerer. Over 100 Ekofisk-arbeidere mente at kjemisk eksponering på plattformene var grunnen til at de hadde fått kreft. Oljearbeiderne hevdet at arbeidsgiver Conoco Phillips ikke har fortalt sannheten om hva de ble utsatt for.

Arbeidsmedisinere ved Haukeland Universitetssjuehus fikk målinger fra oljeselskapet som viste at ansatte omtrent ikke var utsatt for H₂S-gass (hydrogensulfid, som kjennetegnes med lukt av råtné egg), men fikk ikke tilgang til målinger som konstaterte H₂S-nivåer åtte ganger høyere enn hva norske myndigheter tillot.

I et brev skrev Conoco Phillips at de var enige med departementet i at det var «av stor betydning at personer som mener seg skadet etter eksponering for kjemikalier i arbeidsmiljøet får den nødvendige oppfølging. Dersom noen har blitt syke av å arbeide på Ekofisk, er det vår oppfatning at de skal ha den erstatnin-

Tor Leif Langhelle var alltid klar for å gå i krigen for gamle kollegaer. Han håpet at han skulle få oppleve at de vant, men slik gikk det ikke.

📷 PÅL CHRISTENSEN

Vi skal vinne denne saken. Selv om vi har tapt livet. For meg er det for sent, selv om jeg har lyst til å være med når Conoco Phillips må bøye nakken. Men dette handler ikke om hevn. Jeg håper bare min innsats kan være til hjelp for de som kommer etter meg.

Tor Leif Langhelle

– Jeg er ikke redd for å dø. Jeg har hatt et godt liv. Jeg hadde håpet jeg skulle holde ut til saken var vunnet, til vi hadde fått tatt dem, sier Tor Leif Langhelle.

© PÅL CHRISTENSEN

Han ble uføretrygdet da han var 44 år gammel. For Bjarne Kapstad var det skamfullt ikke å reise på jobb.

JARLE AASLAND

– Jeg fikk sjokk da jeg møtte igjen folk som var ti år yngre enn meg, men som så ut som de var 20 år eldre. Jeg visste ikke hva de ble utsatt for.

Rolf Wiborg, tidligere direktør i Conoco Phillips

gen de har krav på.» Oljeselskapet skriver at de gir de medisinske sakkyndige «all relevant informasjon».

Likevel er det altså fortsatt en rekke tidligere Ekofisk-arbeidere som mener de blitt syke av kjemikalier på plattformen, og som mener de har krav på erstatning fra forsikringsselskapet. I retts-systemet er det én sak som kan få betydning for mange av dem.

Hjerneskadene

I sal 1 i Stavanger tingrett er det trangt om plassen denne dagen tidlig i 2018. Bjarne Kapstad ser seg rundt, nikker til gamle kolleger, en av dem pleieravhengig i rullestol. Også Tor Leif Langhelle er på plass, han har vitnet i saken, fortalt om livet på Ekofisk og sine plager. Også Rolf Wiborg, tidligere direktør i Conoco Phillips og senere Oljedirektoratet, har vitnet. Nå sitter han der på en stol, ved siden av datteren til Kapstad.

– Jeg fikk sjokk da jeg møtte igjen folk som var ti år yngre enn meg, men som så ut som de var 20 år eldre. Jeg visste ikke hva de ble utsatt for. Vi hadde forsikringsordninger, så hvis noen var så uheldig at de ble skadet, skulle det være mulig å hente ut forsikring, sa Wiborg.

I vitneboksen er Stian Stangeland Maroni klar. Han er spesialist i nevropsykologi og har undersøkt Kapstad. Resultatene viser at selv om den tidligere oljearbeideren har et høyt evnenivå, har han redusert kapasitet. Særlig går det på tempo, opplyser Maroni.

Stemningen i salen er fortettet. En pleier bøyer seg fram for å hjelpe oljearbeideren i rullestol. Nå hører de - de gamle oljearbeiderne, datteren, direktøren - at spesialisten forteller om at det faktisk er sannsynlig at arbeidet på Ekofisk har gitt varige skader. Hodet er ikke i orden. Det blir aldri som før. De har vært med på å gjøre Norge til et av verdens rikeste land, men for dem har det kostet.

– Prøvene kan ikke bekrefte at Kapstad har en neurologisk skade. Men de kan tyde på at det er en høy sannsynlighet for det. Resultatene samsvarer godt med toksisk encefalopati, altså løsemiddelskade, sier spesialisten.

Gamle feil og en ny mulighet

På senhøsten i 1992 sendte norske oljemyndigheter et skarpt

brev til Phillips om situasjonen på Ekofisk-feltet. Der framgår det at forholdene på Ekofisktanken (kalt 2/4 T) ikke var i samsvar med minimumskravene for sikkerhet:

«Av hensyn til sikkerheten for mennesker, miljø og økonomiske verdier er det nødvendig med permanent opphør av prosesserings- og transportvirksomheten på 2/4 T.»

Plattformen - som da var selve knutepunktet for mye av norsk oljeindustri - måtte stenges til senest vintersesongen 1995/96, var beskjedent fra myndighetene.

Problemene på Ekofisk var ikke noe nytt. To år tidligere hadde Oljedirektoratet påpekt at Phillips ikke hadde gode nok rutiner for å begrense antall sikkerhetssystemer som kunne være ute av drift. Myndighetene kommenterte også at det var mye vedlikehold som ikke var gjort - og at feil og mangler fra fire år tilbake i tid, fortsatt ikke var utbedret.

Konklusjonen var at oljeselskapet må overvåke tilstanden på Ekofisktanken nøye.

Og etter en eksplosjon på Ekofisktanken våren 1992, skrev Oljedirektoratet til Phillips at de er «kjent med at selskapet er under et betydelig press med hensyn til å få transportsystemet i drift» - men understreket igjen hvor viktig det var at et forsvarlig sikkerhetsnivå var på plass.

At eksplosjonen skyldtes at sikkerhetssystemene var koblet ut - det Tor Leif Langhelle omtalte som «triks med fyrstikker» - skriver myndighetene ingenting om.

Så kom altså kravet om nedstenging noen måneder senere. Denne oktoberdagen i 1992 svarte Phillips raskt. Selskapet viste til at hver dag ble 600.000 fat olje transportert gjennom Ekofisk-senteret. To millioner kubikkfot med gass. Mens norske myndigheter mente plattformene hadde aldrende teknisk utstyr og var utilstrekkelig vedlikeholdt, kontret Phillips med at sikkerhet var det viktigste for dem.

Selve toppsjefen i Phillips - C. J. Silas - skrev brev til direktør Gunnar Berge i Oljedirektoratet om sin bekymring for saken og meldte sin ankomst til Oslo. «Jeg håper våre diskusjoner vil føre til en tilfredsstillende løsning på sakene for Norge og Phillips Norway», skrev Silas.

I slutten av oktober gikk det ut en pressemelding fra Phillips, hvor de viste til at de nå hadde presentert sine tiltak for fort-

Han vitnet i rettsaken til kollegaen Bjarne Kapstad i januar. Ankesaken går uten Tor Leif Langhelle.

📷 PÅL CHRISTENSEN

Han var mørkere i håret og i arbeid. Her er Bjarne Kapstad fra en reportasje i Dalane Tidende 20. mars 1995.

📷 FAKSIMILE DALANE TIDENDE

satt sikker og pålitelig drift av Ekofisk. I samme melding ble det klart at Oljedirektoratet hadde gått bort fra kravet om at Ekofisktanken måtte stenges. Nå uttalte sikkerhetsdirektør Magne Ognedal at Phillips og Oljedirektoratet hadde felles interesse av å opprettholde en sikker drift på Ekofisk og at alle problemer skulle løses «uten å måtte stenge ned produksjonen og transportvirksomheten på Ekofisk». Ognedal uttalte også at Ekofisktanken ikke utgjorde en «umiddelbar fare for mennesker, miljø og økonomiske verdier».

Oljedirektoratet krevde i sitt endelige svar at Phillips umiddelbart iverksatte tiltak for å redusere risikoen på Ekofisktanken og legge fram en plan for forsvarlig drift. Resultatet ble en ny plattform for prosessering og transport av olje og gass.

Rundt en grav

I 1998 var det slutt for Ekofisktanken. Den nest siste dagen i juni i 2018 var det slutt for Tor Leif Langhelle.

En mild vind løfter en kråke over Vatsvatnet. Snart skal klokene i Vats kyrkje slå sine tunge slag og Tor Leif Langhelle låres i seks fot jord.

Det var her han kom fra. Her han alltid kom tilbake etter skiftene ute på Ekofisk. Jord og blod. Hav og olje. Fire elementer til å forme et liv.

Kisten bæres ut i det skarpe sollyset og plasseres på en tralle. Nære familiemedlemmer dytter den bortover stien som førte til det ene hjørnet av kirkegården.

Bakerst blant følget rundt den ferske graven står Bjarne Kapstad. Han fører hånden opp til øynene. Tårer for en god kamerat. Han kommer til å savne de daglige telefonsamtalene fra Langhelle, den intense oppfordringen om å fortsette kampen, om aldri å gi opp - selv ikke når kameraten var død. Det måtte han love.

Kapstad går frem til graven, hilser på enke, barna, barnebarn og andre familiemedlemmer. Så går han til bilen, setter seg inn og kjører hjem. Han har et løfte å holde.

Svimlende tap

Han tapte mot forsikringsselskapet Tryg i tingretten. Et hoved-

poeng i saken er om svimmelheten kommer fra løsemiddelskaden. Det var svimmelheten som gjorde at Kapstad ikke kunne fortsette i jobben i Nordsjøen og så ble uføretrygdet. Tingrettsdommer Arild Dommersnes viser i dommen til at vurderinger fra fagfolk gjør at det er knyttet tvil til begge deler. Har Kapstad hjerneskada etter tett kontakt med løsemidler på Ekofisk - så kalt toksisk encefalopati? Og hvis det er tilfelle, kan løsemiddel-skaden forklare svimmelheten?

Mens det kan være at han er løsemiddelskadet, vurderer dommeren at ingen av de sakkyndige mener at dette igjen kan forklare svimmelheten. Derfor taper Kapstad saken.

Nå er han klar igjen.

I september begynner ankesaken i Gulating lagmannsrett. Hjemme i Sokndal har Kapstad besøk av Thor Petter Rasmussen, en annen tidligere Ekofisk-kollega som også vitnet i tingretten.

De husker råtten egg-lukt av H₂S-gass ute på Ekofisktanken og hvordan sensorene som skulle avsløre gassen, rustet bort og måtte skiftes hver tredje måned.

Kollegaen som lå i køya på lugaren og blødde fra rumpa. Ledelsen påsto det var hemoroider. Kapstad husker hvordan han selv ofte blødde neseblod, uten noen åpenbar grunn. De husker at H₂S-gassem gjorde luften så ille i kontordelen at også sjefene måtte ut for å få frisk luft og kaste opp.

De husker det var greit med gass i luften, så lenge det ikke smalt. For det viktigste var å holde produksjonen i gang, «make it run», som de sa, amerikanerne, sjefene. De husker mangelen på beskyttelse, kjeledressene som helst skulle være skitne av oljesøl, hvordan diaseleksen varmet så godt når det var varmt om vinteren og krana måtte fikses.

De savner det.

Livet der ut i Nordsjøen.

Kameratskapet. Kicket. Lygesofaen.

- Der satt vi om kveldene og fortalte historier. Livet ute på Ekofisk var fantastisk. Men det var hardt. Klagde du, kunne det være slutt. Du fikk i hvert fall ikke noe opprykk.

Kapstad begynte som hjelpearbeider i 1977, 23 år gammel. Da var han allerede blitt far, så det fristet med mye fritid og god lønn.

Ekofisk-feltet

• **Den første olje:** Olje- og gassfelt 300 kilometer sørvest for Stavanger. Oppdaget av Phillips (nå Conoco Phillips) i 1969, og var det største oljefunnet til havs noensinne. Det første feltet på norsk sokkel som kom i produksjon (ordinær produksjon fra 1972).

• **Knutepunkt:** Alle omkringliggende felt benytter rørledningene som knytter Ekofisk til kontinentet og Storbritannia. Gassen går til Emden i Tyskland, mens oljen går til Teesside i England.

• **Ekofisk-tanken (2/4T):** Utviklet av norske ingeniører og bygget i Jättåvågen i Stavanger. Ga mulighet for mellomlagring av olje hvis værforholdene gjorde det vanskelig å få den om bord i skip. Tanken er den første betong-konstruksjonen i offshore oljeindustri. Ble stengt i 1998.

• **Erstattet:** En rekke av de gamle plattformene på Ekofisk-feltet er erstattet - den nyeste ble satt i drift i 2015. Planen nå er at feltet skal produsere i 40 år til. Opprinnelig var forventet utvinningsgrad på 17 prosent, men nå er den beregnet til 50 prosent. Utvinningen har ført til at havbunnen har sunket med over ti meter, noe som gjorde at plattformene ble jekket opp i 1987 - uten at produksjonen ble rammet.

Ekofisktanken taues ut i 1973. Plattformen er blitt kalt en norsk ingeniørbragd – særlig på grunn av bruken av betong.

© EGIL ERIKSSON

– En gang trodde vi at det var feil med vaieren på krana. Jeg klatrer opp uten sikring, idioten som jeg var. Etterpå fikk jeg beskjed om at jeg var en god mekaniker. Hvis du tok snarveier, jukset litt for å holde boringen i gang, da ble du populær. Det var aldri snakk om timer, vi kunne jobbe i ett døgn. For stoppet boringen, kostet det penger. Og vi kjørte på, vi likte det.

Han husker han losset en supplybåt. Uten kransertifikat. Han turte ikke si nei.

– Jeg ga beskjed om at jeg ikke hadde gjort det før, så folk måtte holde seg vekke. Slik var det i begynnelsen. Hvis jeg hadde nektet, hadde jeg ikke vært velkommen om bord der mer.

Naturlig naturgass

Thor Petter Rasmussen nikker. Han kjenner seg igjen i historiene til kollegaen.

– Alt handlet om å tilfredsstille sjefen. Ingen spurte hvordan du fikset opp i noe, bare det ble gjort. Da kunne du få opprykk og mer i lønn. Jeg har sagt til mange av mine sjefer at de «har blod på hendene». Da farer de opp. Så forklarer jeg at de gjentatte ganger trenerte forbedringer for å få gjort jobbene sikkert og gjorde så vi ikke fikk nødvendig verneutstyr som faktisk fantes. Flere av dem har innrømmet at jeg har rett.

Han husker det som ble sagt om gasskyen de kunne stå i når de åpnet rørledningene for uttak av utstyret som brukes til rengjøring av den - en såkalt pig:

– Beskjeden var det dette var naturgass, det kom fra jorda og skulle ikke være noe farlig. Jeg klagde på dette, men beskjeden var at dette måtte vi bare tåle. Alt ble gjort for å holde Ekofisktanken i gang, fordi plattformen var et knutepunkt for Nordsjøen. Hvis vi måtte stoppe generatorene på Ekofisktanken, stoppet hele Nordsjøen opp. Og det hadde ikke Norge råd til. Som verneombud var jeg flere ganger med på å stenge plattformen ned. Da fikk vi fort beskjed om at det kostet 50 millioner kroner døgnet, sier Rasmussen.

Også han begynte som hjelpearbeider. Så gikk han videre og ble prosessoperatør.

– Tanken hadde så forferdelig dårlig produksjon (regularitet - hvor mye av tiden plattformen produserer, red. anm.), så vi måtte kjøre det remmer og tøy kunne holde. At plattformen ikke gikk i luften...

Han lar den henge litt der oppe. Thor Petter Rasmussen var også tillitsvalgt og verneombud ute på Ekofisk-feltet. Han har sett mange arbeidskolleger gå til grunne, og har mange ganger lurt på hvorfor akkurat han har sluppet unna. Kanskje skyldes det at han var villig til å jobbe ulike steder på plattformen, at han var aktiv i fagforeningen, at han rett og slett ikke ble så mye eksponert som de som skift ut og skift inn sto i det samme, pustet i den samme luften? Rasmussen synes Ekofisk har vært en fantastisk arbeidsplass, han er glad for at det er tryggere nå, men vil ikke legge skjul på at for noen har det faktisk kostet veldig mye.

– At plattformen ikke gikk i luften, ja, der har nok lykken vært bedre enn forstanden.

Fyrstikktrikset

Etter at norske oljemyndigheter snudde og likevel godtok fortsatt drift på Ekofisktanken, ble det også sagt at det skulle skje uten fare for mennesker, miljø og økonomiske verdier.

Arbeidere ute på Ekofisk forteller om en annen virkelighet. Nå avdøde Tor Leif Langhelle nevnte «trikset med fyrstikker»: At sikkerhetssystemer på Ekofisktanken ble koblet ut for å hindre at plattformen stengte ned.

Einar Asbjørnsen begynte på Ekofisktanken i 1985 og så fyrstikktrikset med egne øyne.

– Når vi reiste ut på feltet, måtte vi levere inn lightere. Ute på Ekofisk lå det derfor fyrstikkasker på røykerommene. Jeg husker at våren 1992 spøkte prosessoperatører om fyrstikkaskene og sa at det «enkle er ofte det beste», uten at jeg skjønnte hvorfor.

Men snart skulle Asbjørnsen forstå. Under et besøk i kontrollrommet, vinket en prosessoperatør ham med bort til alarntavlen og pekte på noen fyrstikker som var puttet inn.

– Han fortalte at de skulle hindre at sikkerhetsventilene ble aktivert. Ved å koble ut sikkerhetssystemene unngikk vi at produksjonen måtte stenge ned ved lekkasjer av olje eller gass. Alarmene ville fortsatt gå, men den automatiske nedstengingen var slått av. Dette skjedde i mange år, sier Asbjørnsen.

Aftenbladet har snakket med flere tidligere Ekofisk-arbeidere som bekrefter sikkerhetssystemene ble koblet ut jevnlig, om ikke alltid med fyrstikker. En mener imidlertid at de ikke gjorde noe som «satte sikkerheten i fare. Men vi måtte bruke noen tyvtriks for å få systemene opp og gå igjen.»

Selv fikk Einar Asbjørnsen godkjent yrkesskade og erstatning i 2009. Han mener han var en av de siste som fikk.

– Etter meg er det ikke mange, selv om de er virkelig syke. Phillips har lurt oss på forsikringen. Vi som har fått utbetalt erstatning, har fått langt mindre enn vi skulle.

– Hva vil det bety hvis Kapstad vinner saken?

– Da åpnes motorveien for de andre. En rekke saker til folk som er virkelig syke, og det kan være snakk om opp til 30 personer som må tas opp igjen på nytt.

Asbjørnsen fikk godkjent løsemiddelskade på samme grunnlag som Kapstad fikk avvist.

– Svimmelhet? En rekke av oss sliter med det på grunn av løsemiddelskaden. Jeg klarte ikke fylle bensin på bilen uten å bli svimmel. Derfor har jeg kjøpt meg el-bil, sier Asbjørnsen.

Holde i gang

Istua i Sokndal setter også Bjarne Kapstad seg opp når Thor Petter Rasmussen forteller om hvordan sikkerhetssystemene på Ekofisktanken ble koblet ut for å holde produksjonen i gang - såkalt bypassing.

– Det var en bryter man egentlig måtte holde oppe, for at sik-

Han begynte å notere viktige ting i en egen bok. Tor Leif Langhelle merket at hodet ikke fungerte som før.

☒ PÅL CHRISTENSEN

Einar Asbjørnsen har selv fått godkjent yrkesskade etter arbeid på Ekofisk-feltet. Han jobber fortsatt for at flere skal bli godkjent.

☒ PÅL CHRISTENSEN

kerhetssystemene skulle være koblet ut. Det skulle bare være for kortere perioder og være overvåket. Men så er det jo sånn at mennesket er oppfinnsomt. Bryteren ble låst. Og så var det sånn at en person skulle passe på. Men plutselig så skjedde det noe, og så ble det glemt at sikkerhetssystemene var koblet ut.

Da det eksploderte på Ekofisktanken våren 1992 - foranledningen til at Oljedirektoratet krevde at plattformen måtte stenges, før Conoco Phillips likevel fikk fortsette til ny plattform var på plass - var nettopp sikkerhetssystemene koblet ut.

– En av turbinene skulle startes opp igjen, og da ble sikkerhetssystemene koblet ut. Men så ble det glemt. Og da man øste på med gass igjen, eksploderte det og tok full fyr, sier Rasmussen.

Når sikkerhetssystemene var koblet ut, betydde det også at de andre på plattformen kunne jobbe i høye nivåer av for eksempel gass.

– Det var bare vi få på prosess- og kontrollrommet som viste dette. Og lederne. Ellers ville det aldri blitt gjort. Det var i en periode hvor det var mye lekkasjer og stopp. Det handlet om å holde plattformen i gang. Jeg har ikke vært med på å bruke fyrstikker, men har hørt om det. Poenget er at å koble ut sikkerhetssystemene ikke var et unntak, men en arbeidsmåte, en del av kulturen.

– Ble det loggført noe sted?

– Det ble skrevet i loggen at sikkerhetssystemene var midlertidig koblet ut. Men ledelsen var klar over at det ble brukt kreative bypassmetoder. Dette kom derfra, det var akseptert, for alt handlet om å holde produksjonen i gang. Jeg var mange ganger skuffet over lederne våre. De var jo ofte kompisene våre som gjorde at de steg i gradene. Og da forandret de seg totalt. De viste hva som foregikk, men gikk ikke videre i systemet med det, for da ville de havne på gulvet igjen. De få som turte si noe, ble flyttet, sier Rasmussen.

Slaur!

Mens Rasmussen jobbet i Nordsjøen til han ble pensjonist for to år siden, var karrieren over for Bjarne Kapstad i 1999. Han var 44 år og uføretrygdet.

– Det var helt forferdelig. Jeg skammet meg. Jeg reiste på hytta i de periodene jeg skulle vært i Nordsjøen. Jeg hadde alltid sett ned på folk som ikke jobbet, som gikk og drev dank. Heldigvis ble jeg bestefar tidlig, så jeg hadde noe å gjøre. Og da jeg fikk vite at jeg var løsemiddelskadet, fikk jeg også høre at det var viktig å snakke om det. Siden har ting vært mye enklere. Men det har vært en kamp. Jeg er glad familien har støttet meg, for det er mange i samme situasjon som har gått til hundene, sier Kapstad.

Han forteller at problemene begynte allerede på slutten av 80-tallet. Det ble vanskelig å puste. Han glemte så mye, øynene rant. Før klatret han til topps i krana uten sikring, nå fikk han plutselig høydeskrekke.

– Jeg forsto at noe var galt, men turte ikke si noe. Jeg håpte at det var noe forbigående. Sammen med bedriftslegen fastslo fastlegen at jeg hadde allergi. Jeg trodde ikke noe på det, for det er ikke så veldig mye pollen ute i Nordsjøen i januar. På jobb skrev jeg notater for å huske. Jeg var livredd for å gjøre feil. Ingen skulle ta meg på noen ting.

Problemene ble flere. Svimmelheten var en ting, han ble overfølsom mot kjemikalier og fikk problemer med konsentrasjonen.

Forsikringsselskapet Tryg godtok ikke at problemene var arbeidsrelatert. Kapstad valgte derfor å gå til sak, og krevde 8,5 millioner av forsikringsselskapet. I tingretten ble det altså tap, men nå er han klar for en ny runde.

– Min sak har betydning for mange som ikke tør eller har råd til å gå til søksmål. Jeg har vært i banken og lånt meg opp. Så jeg er klar.

Selv har han ikke tvilt på at alle problemene skyldes nordsjøjobben.

– Nei, jeg har ikke det. Datteren min sa alltid at jeg var likblek da jeg kom hjem fra Ekofisk, og det gikk noen dager før jeg gikk fargen igjen. Vi ble utsatt for mye som ikke var bra der ute.

– Skjønner du at noen tviler?

– Klart det. Akkurat som jeg ikke hadde mye til overs for folk som ikke gikk på arbeid og mente de var late. Det er nesten så jeg skulle ønske at jeg manglet en fot eller en arm, så folk kan se at jeg feiler det noe. Men det er ikke så lett med løsemiddelskadde.

– Tror du på seier?

– Jeg håper at vi endelig skal oppleve rettferdighet. Phillips visste at det vi gjorde kunne være skadelig. Men vi stolte på dem da de sa at det ikke var det.

Runden i tingretten opplevde han som et helvete. Kapstad var nylig blitt operert for prostatakrefte.

– Jeg var ikke klar over at jeg ville lekke. Det var vanskelig å konsentrere seg i vitneboksen når jeg hele tiden kjente at jeg kom til å tisse på meg, selv om jeg hadde bleie på meg. Ja, jeg ser ikke noen grunn til å legge skjul på noe!

Nå er problemet ordnet. Lekkasjen tettet. Kapstad smiler.

– Så det kommer til å være en tørr og fin gutt som møter i retten neste gang!

Jeg forsto at noe var galt, men turte ikke si noe. Jeg håpte at det var noe forbigående. Sammen med bedriftslegen fastslo fastlegen at jeg hadde allergi. Jeg trodde ikke noe på det, for det er ikke så veldig mye pollen ute i Nordsjøen i januar.

Bjarne Kapstad

Conoco Phillips: – Trist å høre

Conoco Phillips, som har vært ansvarlig for driften på Ekofisk-feltet siden den første prøveproduksjon i 1971, viser til den pågående rettsvisten, og vil ikke kommentere saken spesielt.

– På generelt grunnlag kan vi si at det er trist å høre at tidligere ansatte mener at de er påført yrkesskader ved å arbeide på plattformene i Ekofisk-området. Vår målsetting har vært og er at ingen skal bli skadet gjennom arbeid på våre installasjoner, sier kommunikasjonsdirektør Stig S. Kvendseth.

Han viser til at Norge har en lovbestemt prosess for behandling av mulig yrkesskade.

– Vi henviser til helsevesenet og NAV som administrerer denne. Vi leverer arbeidshistorikk og mulige eksponeringsdata på henvendelse fra de yrkesmedisinske avdelingene som foretar utredningene. Vi har også gjennomført en større historisk utredning av mulig eksponering på våre installasjoner, gjennomført av et eksternt selskap. Utredningen er stilt til disposisjon for de yrkesmedisinske avdelingene og utrederne, sier Kvendseth.

En gruppe norske tidligere Ekofisk-arbeidere reist søksmål mot ConocoPhillips i USA, et søksmål som ble avvist av det amerikanske rettsystemet i 2014.

– Selv om skadene er blitt påført i en arbeidssituasjon, betyr ikke det at de kan godkjennes som yrkesskade.

Tryg: – Hvert enkelt tilfelle er individuelt

Forsikringsselskapet Tryg ble frifunnet i saken mot Bjarne Kapstad i Stavanger tingrett, etter at dommeren konkluderte med at problemene hans ikke skyldes arbeidet på Ekofisk-feltet. Nå kommer ankesaken opp.

– Det viktigste for oss nå blir å få belyst sakens medisinske og rettslige problemstillinger i tilstrekkelig grad til at lagmannsretten får et godt grunnlag for sin vurdering, sier kommunikasjons-sjef Ole Irgens i Tryg.

– Hvorfor mener Tryg at Bjarne Kapstad ikke har krav på yrkesskadeerstatning?

– Vi mener at Kapstad sine plager ikke omfattes av yrkesskadeforsikringslovens regelverk, og at han derfor ikke har krav på yrkesskadeerstatning. Dette var altså Stavanger tingrett enig i da de vurderte saken.

– Noen tidligere Ekofisk-arbeidere har fått godkjent yrkesskade, mens andre ikke har fått det. Hva skyldes det?

– Det skyldes at hvert enkelt tilfelle er individuelt, og må vurderes konkret opp mot gjeldende lovverk. Ikke alle skader eller sykdommer kan godkjennes som yrkesskade, selv om de er blitt påført i en arbeidssituasjon. Slik er det også på Ekofisk: Her har noen tidligere arbeidere pådratt seg skade eller sykdom som gir grunnlag for godkjenning basert på yrkesskadeforsikringslovens regelverk, mens i andre tilfeller gjelder det skader eller sykdom som ikke gir grunnlag for godkjenning.

– Tidligere Ekofisk-arbeidere påstår at de ikke får tilgang til forsikringsvilkårene, fordi hverken Conoco Phillips eller Tryg har disse. Stemmer det?

– Enkelte tilfeller lar det seg ikke gjøre å fremskaffe papirversjon av forsikringsavtaler eller vilkår som går flere tiår tilbake i tid. Årsaken er at slike avtaler oppbevares en viss periode og deretter makuleres i henhold til regelverk og selskapenes egne rutiner. Tryg har imidlertid maskinell oversikt over innholdet i disse tidligere forsikringsavtalene, også hvilke forsikringsdekninger de tidligere Ekofiskarbeiderne har hatt i de ulike periodene.

– Har Tryg hatt flere eller færre yrkesskadeutbetalinger knyttet til Ekofisk sammenlignet med andre arbeidsplasser?

– Det har vi ikke grunnlag for å si noe om, sier Irgens.

Han var sjømannen som fant havn på Ekofisk-feltet. En dag i juli ble han båret til siste hvilested ved Vats kyrkje.

© FINN VÅGA

To Ekofisk-arbeidere, Bjarne Kapstad og Sverre Heng, følger en tredje til siste hvile.

FINN VÅGA

Kollegaene sender en siste hilsen til Tor Leif Langhelle.

FINN VÅGA

Livsglede

Fugler og fart gir livsglede.
Noen sykehjem legger til rette for
aktiviteter utenom det vanlige.
Møt tre lykkelige mennesker.

Mari Wigdel

mari.tellefsen.wigdel@aftenbladet.no

Marta Lie står klar i inngangen til Tasta sykehjem. Hun skal på motorsykkeltur. Venninnen Eva har fulgt henne ned fra avdelingen.

– Jeg må jo passe på henne, sier hun.

De vinker farvel til hverandre.

– Gleder meg til å høre hvordan det var, roper Eva.

Hun blir stående å se på Marta gjennom glassdøren. Hun viker ikke blikket fra venninnen.

Marta parkerer rullatoren og kravler opp på en burgunder Harley-Davidson. Hun tar av seg brillene, får på seg den veldige hjelmen og presser på seg brillene igjen.

Når Kjetil Lura setter seg på foran henne, klamrer hun seg fast i ham. Så kjører de av gårde.

En tung dag

En dag i vår var tyngre enn andre dager. Marta var ikke sitt blide selv, det la Kjetil merke til.

– Vet du hva jeg gjør når jeg er nedfor? Jeg tar en tur med sykkel, da går det over.

– Det skulle jeg ønske jeg kunne gjøre, svarer hun.

Han spurte: – Vil du bli med ut på en tur?

Første gang de dro på tur, var 4. juni i år.

– Hun snakket om det i en uke etterpå. Tastavis trykket et bilde av oss, så hun fikk en del oppmerksomhet, sier han.

Livsglede

Tilbake på sykehjemmet, bytter Marta motorsykkelen med rullatoren.

– Det er veldig flott å kjøre, det er farten, sier hun.

Hun vifter med hendene foran ansiktet sitt for å illustrere vind.

– Han er så grei han Kjetil, sier hun og smiler takknemlig mot ham.

– Så lenge hun har utbytte av det, er det veldig kjekt å ha henne med, sier Kjetil.

Kjetil Lura er med i prosjektet «Menn i helse» og har et vikariat på Tasta sykehjem.

– Det er et prosjekt for å få arbeidsledige menn inn i helseyrket. Hvorfor har jeg ikke vært i dette yrket før? Det jeg liker best er å gjøre noe som faktisk er fornuftig for noen andre enn meg selv eller en bedriftseier. Dette er nyttig for andre, og det gir en god følelse.

Ikke alle er i stand

Kjetil forteller at han gjerne skulle tatt med alle beboerne på kjøretur.

– Jeg har sagt at de kan lage en liste for de som har lyst til å prøve. Det er mange som har lyst.

Problemet er at ikke alle er i stand til det.

– Det er ikke alle som vil komme på sykkel. Jeg var bekymret for at det ikke ville gå med Marta, men det gikk jo fint. I tillegg er det ikke alle som vil klare å holde seg fast, da må vi få en seleordning.

Marta er veldig takknemlig for at hun kan.

– Jeg føler meg veldig heldig. Jeg er glad for at jeg er god nok til å være med. Jeg måtte holde godt fast, det rister i beina! Sier hun og ler.

Enkeltmennesket

– Det er noe med det å finne det som gir livsglede for den enkel-

Fart er uvant for eldre som har redusert mobilitet.

© TOMMY ELLINGSEN

Kjetil Lura forteller at han har vurdert å høre med et par motorsykkelpompiser om de vil bli med å kjøre de eldre rundt omkring.

📷 TOMMY ELLINGSEN

Marta Lie bytter gladelig ut rullatoren med en Harley-Davidson.

📷 TOMMY ELLINGSEN

